

RAZVOJ SISTEMA ODBRANE REPUBLIKE SRBIJE U USLOVIMA HIBRIDNIH PRETNJI

Radiša Saković, Dejan Stojković
Ministarstvo odbrane Republike Srbije,
Uprava za strategijsko planiranje

Predmet istraživanja rada je usmeren ka predviđanju razvoja elemenata sposobnosti sistema odbrane Republike Srbije u uslovima dinamičnih promena strategijskog okruženja, odnosno u uslovima konstantno prisutnih hibridnih pretnji bezbednosti zemlje. Predmet istraživanja je razmatran kroz tri celine: pojam, priroda i karakter hibridnih pretnji; ugroženost bezbednosti Republike Srbije hibridnim pretnjama i razvoj sposobnosti sistema odbrane Republike Srbije za suprotstavljanje hibridnim pretnjama. Cilj istraživanja je bio da se utvrdi geneza hibridnih pretnji, sagleda način njihovog uticaja na bezbednost zemlje i predvide pravci razvoja elemenata sposobnosti sistema odbrane Republike Srbije za suprotstavljanje hibridnim pretnjama. Rezultati istraživanja su pokazali da hibridne pretnje bezbednosti Republike Srbije postoje od davnina i da ne predstavljaju novi fenomen, jer je kroz istoriju bezbednost zemlje više puta bila ugrožena hibridnim pretnjama. Navedene činjenice ukazuju na nastavak nepovoljnog trenda, čime će i u budućnosti bezbednost zemlje biti izložena hibridnim pretnjama, što će zahtevati razvoj specifičnih sposobnosti sistema odbrane radi zaštite interesa Republike Srbije.

Ključne reči: strategijsko okruženje, hibridne pretnje, bezbednost, sposobnosti, razvoj, sistem odbrane

Uvod

Strategijsko okruženje se neprekidno menja i manifestuje kroz sve složeniji sistem međusobnih veza i odnosa bezbednosnog, političkog, ekonomskog, tehnološkog, informacionog i drugih činilaca koji na razne načine utiču na Republiku Srbiju, a time i na njen sistem odbrane. U prvoj deceniji ovog veka, sveukupni odnosi između navedenih činilaca, težišno uslovljeni intenzivnim razvojem tehnološkog i informacionog okruženja, izmenili su sadržaj hibridnih pretnji čineći ih novom formom uticaja na bezbednost država, a time i na bezbednost Republike Srbije.

U velikom broju država, zbog suprotstavljenih interesa hibridne pretnje se različito posmatraju, što je posebno karakteristično za ekonomski najrazvijenije zemlje (Lasconjarias & Larsen, 2015). S tim u vezi, u strategijsko-doktrinarnim dokumentima ovih zemalja, hibridne pretnje se navode kao novi oblik ugrožavanja bezbednosti. Početkom ovog veka, u političkim, naučnim i stručnim krugovima, posebno zapadnih zemalja, vođene su brojne rasprave

o pronalaženju načina za suprotstavljanje država hibridnim pretnjama. Takve rasprave posebno su intenzivirane nakon sukoba u Ukrajini i pripajanja Krima Ruskoj Federaciji. Početna neslaganja između Ruske federacije i zapadnih zemalja oko toga šta su to hibridne pretnje i da li je to novi ili već poznati fenomen, nastavljena su do danas bez uspostavljanja načelne saglasnosti o pojmu i karakteristikama hibridnih pretnji (Vladimirov, 2015).

U radu su analizirani mogući oblici ugrožavanja bezbednosti Republike Srbije hibridnim pretnjama, njihov uticaj na sposobnosti sistema odbrane i pravci razvoja sistema odbrane u novonastalim uslovima. Hibridne pretnje bezbednosti Republike Srbije prepoznate su kao fenomen koji ima svojstvo sinergije više pojedinačnih uticaja činilaca strategijskog okruženja. Praćenjem i pravovremenim uočavanjem svih oblika hibridnih pretnji, obezbeđuje se preventivno delovanje i stvaraju uslovi za adekvatno suprotstavljanje i prilagođavanje razvoja sistema odbrane novim okolnostima.

Pojam, priroda i karakter hibridnih pretnji

Analize većine sukoba, pokazale su da hibridne pretnje nisu novi fenomen, već da su kroz različite pojavne oblike bile ispoljene u svim svetskim i regionalnim, pa čak i lokalnim ratovima. Ovakve analize, uslovile su da mnoge države u svojim strategijskim i doktrinarnim dokumentima prepoznaju hibridne pretnje kao poseban oblik ugrožavanja bezbednosti i preduzmu i posebne mere za zaštitu odbrambenih i nacionalnih interesa.

Trenutno, u domenu bezbednosti ne postoji opšteprihvaćena i univerzalna definicija hibridnih pretnji, jer se one različito tumače u velikom broju država shodno njihovim interesima (Vladimirov, 2015). Danas veliki broj autora razmatra hibridne pretnje, ali se ne upušta u njihov detaljniji opis i analizu geneze nastanka. U literaturi zapadnih zemalja, hibridne pretnje se učestalo pominju nakon tzv. drugog libanskog rata koji se dogodio 2006. godine (Lasconjarias & Larsen, 2015).

Nemogućnost jasnog definisanja hibridnih pretnji, opravdava se u činjenici da je u svim nedavnim sukobima konstantno primenjena asimetrija upotrebe snaga i sredstava, van poznatih normi i pravila ratovanja, a pogotovo što brza pobeda nad protivnikom nije preko neophodna.¹ U dostupnoj literaturi, često se pominje da su savremeni sukobi hibrid nepravilnog i konvencionalnog ratovanja u veoma složenom bezbednosnom okruženju. Dakle, kombinuju se nenasilne i nasilne metode primenom savremene komunikacione tehnologije i borbenih sistema, uzimajući u obzir aktuelnu geopolitičku situaciju, a radi postizanja željenog krajnjeg stanja. Ovakvo stanje usložava pravovremeno prepoznavanje i jasnu identifikaciju hibridnih pretnji i pripremu za adekvatan odgovor na identifikovane pretnje.

Imajući u vidu da pojam „hibridne pretnje“ nije jasno definisan, on ujedno predstavlja i izazov za mnogobrojna istraživanja velikom broju teoretičara iz oblasti bezbednosti koji će shodno iskustvima iz prakse težiti njegovom objašnjenju. Trenutno, sa stanovišta autora ovog rada, a na osnovu izvršene analize dostupne literature u kojima se na neposredan ili posredan način govori o hibridnim pretnjama one se mogu definisati na sledeći način: „*Hibridne pretnje*

¹ Hibridnim pretnjama se nastoje iskoristiti slabosti pojedine države i često ugroziti temeljna demokratska prava i slobode (Zajednički okvir za suzbijanje hibridnih pretnji – odgovor Evropske unije, Bruxelles, 06. april 2016. godine, str. 3).

jesu potencijalne, složene i multidimenzionalne opasnosti nastale istovremenim delovanjem državnih i/ili nedržavnih subjekata koji na adaptivan način kombinuju konvencionalna i nekonvencionalna sredstva radi ostvarenja zajedničkih ciljeva“ (Stojković, 2017).

Hibridne pretnje spadaju u red specifičnih pretnji nastalih kombinacijom višedimenzionalnih opasnosti koje zajednički deluju u uslovima nepovoljnog strategijskog okruženja. Suštinska prednost ovako složenih formi, ogleda se u njihovoj nepostojanosti, odnosno konstantnoj promenljivosti, a u skladu sa postavljenim ciljevima. Otuda su pravovremena identifikacija i odbrana od hibridnih pretnji dodatno otežani, jer zahtevaju visok nivo znanja i iskustva, uz primenu različitih savremenih naučnih metoda, alata i tehnika.

Mnogi vojni analitičari komentarišući geopolitičku situaciju u azijskom regionu tvrde da je hibridni rat već počeo, ali se ne vodi vojnim (borbenim) sredstvima, već se određenim delovanjem u informacionom, sajber, ekonomskom i političkom prostoru pokušava destabilizacija određenih država i regiona. U naučnim i stručnim krugovima, za karakteristične primere ovakve forme sukoba, najčešće se navode pripajanje Krima Ruskoj federaciji i kriza u Ukrajini, kao i borba protiv tzv. Islamske države. U prilogu tome govori i Globalna strategija Evropske unije o spoljnoj i bezbednosnoj politici koja prikazuje lokalne, regionalne i globalne težnje, ali i bezbednosne izazove, rizike i pretnje. U kontekstu bezbednosti pominje se, između ostalog, da hibridne pretnje predstavljaju veliki izazov za bezbednost građana i teritorije. Hibridne pretnje u strategiji Evropske unije nisu definisane, a takođe nisu navedeni ni postupci koji bi bili u kontekstu hibridnih pretnji, čime je u oblasti bezbednosti stvoren određeni prostor za naučnu i stručnu raspravu o tendencijama određenih država i regiona (European Commission, 2016).

U tekućoj deceniji, većina sukoba u svetu se povezuje sa hibridnim uticajima, koji su nakon početnih hibridnih pretnji postepeno uvedeni u lokalne, pa čak i regionalne ratove. Iz analize sukoba, moguće je zaključiti i da hibridno ratovanje predstavlja novi koncept koji na originalan način obuhvata primenu asimetrija, standardnih i nestandardnih taktika, tehnika i procedura u okviru meke i tvrde moći za dostizanje željenog (političkog) krajnjeg stanja. Ovde nije reč o novom ratovanju ili novom sukobu, već o kombinaciji svih dosadašnjih oblika sukoba, prepoznatih u formi hibridnog rata (Cederberg & Eronen, 2015).

Hibridni rat predstavlja kombinaciju meke i tvrde moći, pri čemu se upotreba tvrde moći očekuje nakon neuspeha meke moći.² U budućnosti, može se očekivati sve češća upotreba meke moći koja sukcesivno postaje obavezni sadržaj hibridnih pretnji, bez obzira na postojanost i dominantnu ulogu tvrde moći u potencijalnim sukobima. Time, tehnološki razvoj naoružanja i vojne opreme neposredno utiče na razvoj taktika i procedura, a posredno i na evoluciju ratovanja, jer se tvrda moć postepeno sa bojnog polja seli na komandna mesta i u automatizovane informacione centre. Pojavom robotizovanih borbenih sistema, različitih formi informacionog delovanja i sajber napada, stvorila se mogućnost upravljanja borbenim dejstvima i delovanja sa daljine, odnosno mogućnost „daljinskog“ ratovanja, u kome nema neposrednog (borbenog) dodira sukobljenih strana. Ovakvo stanje pogoduje razvoju novih oblika hibridnih pretnji, odnosno pojavi novih formi hibridnog ratovanja (Korybko, 2015).

² Tvrda moć predstavlja pretežno vojnu i ekonomsku snagu radi uticaja na ponašanje država i nedržavnih subjekata ili radi direktne promene toka događaja u sukobu. Meka moć predstavlja sposobnost uticaja na druge da usvoje željeni pravac delovanja kroz kulturološki i ideološki uticaj ili podsticanjem na promene. Sfere uticaja meke moći mogu biti: kultura (npr. promovisanje ili podrška određene kulture koja je privlačna drugima, vrednosti koje se očigledno i iskreno primenjuju), spoljna politika (kada je drugi smatraju legitimnom), inkluzivno delovanje radi rešavanja određenih problema (npr. radi zaštite nacionalnih manjina) i sl.

U pogledu na sistem odbrane Republike Srbije (u daljem tekstu: sistem odbrane), može se zaključiti da su se hibridni uticaji zadržali na nivou hibridnih pretnji, odnosno da nema indikatora koji ukazuju na mogućnost njihovog prerastanja u eventualno otvorenu formu hibridnog ratovanja, što ne znači da takvu mogućnost treba isključiti, bez obzira na proklamovanu vojnu neutralnost.

Navedene činjenice ukazuju na svu kompleksnost hibridnih pretnji i mogućnost izbijaanja potencijalnih hibridnih ratova. Njihova pravovremena identifikacija i potpuno razumevanje, predstavlja osnovni uslov za sveobuhvatne analize i traganje za efikasnim odgovorom sistema odbrane za suprotstavljanje hibridnim pretnjama. Odbrana od hibridnih pretnji, značajno je otežana u uslovima informacione, tehnološke i drugih oblika podređenosti, što zahteva od naših snaga odbrane realan razvoj sposobnosti i konstantno praćenje kapaciteta potencijalnih neprijatelja, radi sinhronizovane i kreativne primene različitih borbenih i neborbenih sredstava, kao i savremenih metoda i tehnika ratovanja.

Ugroženost bezbednosti Republike Srbije hibridnim pretnjama

U toku društveno-istorijskog razvoja, Republika Srbija se nalazila na prekretnici između istoka i zapada i suočavala se sa velikim brojem pretnji koje su konstantno ugrožavale njene nacionalne interese. Ovakva situacija uslovlila je mnogobrojne negativne političke, bezbednosne, ekonomske, socijalne i druge implikacije po Republiku Srbiju, gde neke od njih traju i do današnjih dana u formi hibridnih pretnji.

Upotrebom istorijsko-komparativne metode u razmatranju sukoba u prošlom veku na prostoru zapadnog Balkana, može se na osnovu ispoljenih karakteristika pretnji sa velikim stepenom sigurnosti zaključiti da su mnoge od njih bile hibridnog karaktera. Ovakav stav, posebno je interesantan za istraživanje u periodu poslednje decenije 20. veka, gde NATO agresija na Saveznu Republiku Jugoslaviju (u daljem tekstu: SRJ) 1999. godine predstavlja karakterističnu formu savremenih hibridnih uticaja. Preciznije, dugogodišnje obavешtajno-bezbednosno delovanje prema SRJ i sve ono što je prethodilo agresiji u formi meke moći, može se svrstati u hibridne pretnje, a sama agresija u formu hibridnog rata, jer su korišćeni svi elementi tvrde moći od strane NATO saveza.

Priprema agresije na SRJ, predstavljala je očigledan primer hibridnih pretnji, uz primenu demonstracije sile i moći u međunarodnim odnosima, obavешtajno-bezbednosne aktivnosti, ogromne političko-pravne pritiske i dugogodišnje finansijsko i ekonomsko iscrpljivanje zemlje putem sankcija. Pored navedenih mera, u okviru hibridnih pretnji od strane NATO u toku priprema za agresiju na SRJ, mogu se svrstati i ekstremističko-terorističke aktivnosti na prostoru Kosova i Metohije (u daljem tekstu: KiM), kao i mnogobrojni manevri u Jadranskom moru i vežbovne aktivnosti u zemljama u okruženju, čime su pritisci konstantno rasli uz pretnju upotrebe oružane sile.

Otpočinjanjem agresije na SRJ, hibridne pretnje su postepeno prerasle u hibridni rat. U okviru ovakve forme sukoba, u odnosu na snage odbrane SRJ ostvarena je apsolutna prevlast NATO u vazdušnom prostoru, uz stalnu pretnju kopnom agresijom na pravcima koji izvode ka prostoru KiM gde su bili koncentrisani jaki teroristički sastavi tzv. Oslobođilačke vojske Kosova. U neravnopravnom odnosu snaga i tehničkoj superiornosti NATO, pored

klasičnih borbenih dejstava, protiv SRJ je vođen i pravi informacijski rat, sa težištem na psihološko-propagandnim dejstvima usmerenim ka oružanim snagama i stanovništvu. U daljem toku sukoba, SRJ je bila ugrožena delovanjem različitih nedržavnih i državnih subjekata, kao i međunarodnih organizacija, dok su u tako nepovoljnim uslovima brojne terorističke i kriminalne aktivnosti postepeno rezultirale oružanom pobunom u južnoj srpskoj pokrajini.

Navedena agresija spada u sferu hibridnog ratovanja i predstavlja primer kombinovanog disimetričnog i asimetričnog sukoba, jer su Republiku Srbiju napale snage najvećeg vojnog saveza, uz masovne terorističke i pobunjeničke aktivnosti na prostoru KiM. Ovakvu ocenu sukoba potvrđuje i činjenica, da su pored vojnih masovno gađani i brojni civilni ciljevi radi ostvarivanja političkih i vojnih pritisaka na Republiku Srbiju.

Hibridne pretnje prema Republici Srbiji, bile su prisutne i u toku građanskog rata na prostoru bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, jer su u suštini predstavljale i eksperiment za promovisanje novih strateških koncepata NATO. U narednoj deceniji, navedeni koncepti su ukazali na mogućnost pojave hibridnih pretnji, kao prelaznoj formi za izazivanje potencijalnih sukoba i eventualnih hibridnih ratova. Budući NATO koncepti naći će masovnu primenu u višenacionalnim zemljama širom sveta, a posebno u severnoj Africi, Bliskom Istoku i zemljama na jugozapadnim granicama Rusije (Glišić, 2011).

U skladu sa iznetim činjenicama, evidentno je da je Republika Srbije ugrožena hibridnim pretnjama, bez obzira na trenutno stabilnu bezbednosnu situaciju i promovisanu vojnu neutralnost. Imajući u vidu geostratejski položaj Republike Srbije, može se očekivati da će i buduće pretnje njenoj bezbednosti imati hibridni karakter i da će predstavljati rezultat uzajamnog delovanja velikog broja činilaca (politički, ekonomski, socijalni, tehnološki, informacioni, bezbednosni i drugi činiloci) stratejskog okruženja (Stojkovic & Radovic, 2017).

U narednom periodu, može se očekivati intenziviranje hibridnih pretnji bezbednosti Republike Srbije i verovatno će se sprovoditi kombinovanom upotrebom regularnih i neregularnih snaga, sa težištem na pritiscima radi promene statusa južne srpske pokrajine. Eventualno neprijateljsko delovanje ka Republici Srbiji obuhvatilo bi uglavnom aktivnosti unutrašnjih ekstremističkih snaga koje bi pokušale da politički destabilizaciju zemlju potenciranjem ugroženosti prava nacionalnih manjina. Takođe, nosioci hibridnih pretnji mogu biti i različiti državni i nedržavni subjekti iz stratejskog okruženja, pri čemu ne treba očekivati nagla pogoršanja bezbednosne situacije zbog prisustva i dominantne uloge međunarodnih snaga i institucija u regionu zapadnog Balkana.

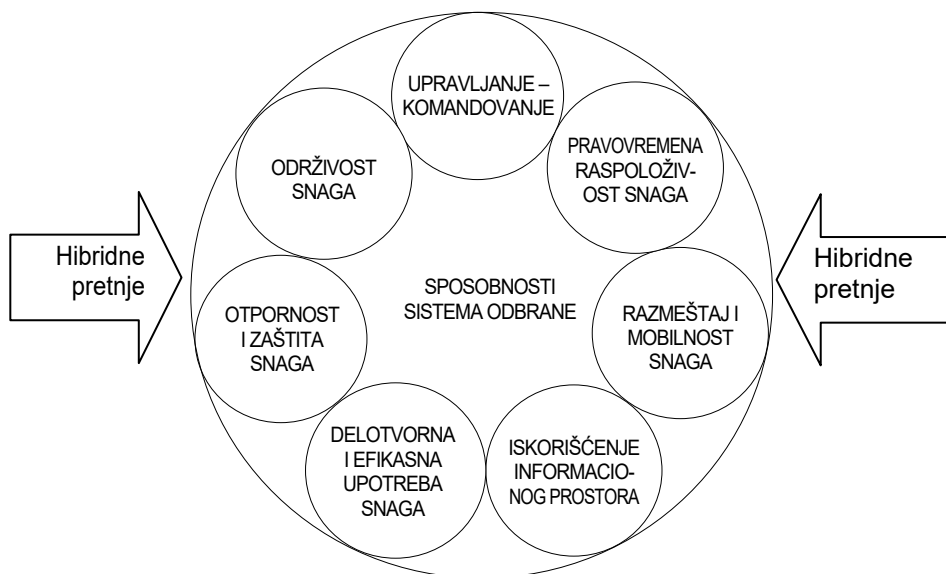
Razvoj sposobnosti sistema odbrane Republike Srbije za suprotstavljanje hibridnim pretnjama

Republika Srbija je strateški opredeljena prema vojnoj neutralnosti, jer time u novonastalim društveno-istorijskim okolnostima na najbolji način obezbeđuje zaštitu svojih nacionalnih i odbrambenih interesa. Na temelju vojne neutralnosti, razvija se i koncept totalne odbrane kao racionalan izbor za suprotstavljanje savremenim oblicima ugrožavanja bezbednosti, a time i hibridnim pretnjama (Stojkovic & Glisic, 2018). Razvoju sposobnosti sistema odbrane za suprotstavljanje hibridnim pretnjama doprinose svi subjekti, odnosno snage odbrane, počevši od najviših upravljačkih, pa do najnižih izvršnih organa.

U procesu suprotstavljanja snaga odbrane svim oblicima hibridnih pretnji bezbednosti Republike Srbije, uloga upravljačkih i izvršnih organa je podjednako važna jer moraju delovati potpuno sinhronizovano. Najvažniju ulogu svakako ima Vojska Srbije, kao nosilac vojne odbrane, što ne umanjuje značaj ostalih subjekata sistema odbrane i drugih snaga odbrane.

Razvoj sistema odbrane za suprotstavljanje hibridnim pretnjama, potrebno je težišno sprovoditi kroz razvoj svih njegovih sposobnosti, imajući u vidu da razvoj činilaca sposobnosti obezbeđuje razvoj elemenata sposobnosti sistema odbrane. Posmatrano sa stanovišta pronalaženja načina i određivanja mehanizama za suprotstavljanje hibridnim pretnjama, racionalnije je ostvariti analitički pristup po elementima sposobnosti, s obzirom da je Vojska Srbije ključni nosilac odbrane i zaštite nacionalnih interesa Republike Srbije. Takođe, u daljoj analizi u obzir je uzeta činjenica da su sposobnosti subjekata sistema odbrane, odnosno snaga odbrane za suprotstavljanje hibridnim i drugim pretnjama bezbednosti Republike Srbije različite i nedovoljno sinhronizovane, a ujedno i ograničene po mestu, vremenu i intenzitetu trajanja.

Radi ublažavanja uočenih suprotnosti, ujednačavanja kriterijuma i prevazilaženja određenih ograničenja i razlika u radu je korišćena zajednička pretpostavka da se svi subjekti sistema odbrane, mogu analizirati prema pojedinačnim elementima sposobnosti, pri čemu težišno treba obuhvatiti izvršni deo sistema odbrane. Ukupno za razmatranje je identifikovano sedam elemenata sposobnosti sistema odbrane: upravljanje-komandovanje, pravovremena raspoloživost snaga, razmeštaj i mobilnost snaga, iskorišćenje informacionog prostora, delotvorna i efikasna upotreba snaga, otpornost i zaštita snaga i održivost snaga (slika 1).

Slika 1 – Elementi sposobnosti sistema odbrane Republike Srbije

Ovakvim pristupom, obezbeđen je jedinstven način razmatranja sposobnosti raznih subjekata odbrane, kao i ukazivanje na moguće pravce razvoja elemenata sposobnosti sistema odbrane u uslovima hibridnih pretnji nastalih usled delovanja raznih regularnih i neregularnih snaga iz strategijskog okruženja.

Upravljanje-komandovanje je element sposobnosti sistema odbrane koji povezuje i objedinjava sve ostale elemente, a pre svega kroz njihove upravljačke funkcije. Razvoj ovog elementa treba da stvori uslove za donošenje pravovremenih odluka prema utvrdjenim standardima i upravljačkim procedurama, radi postizanja željenih efekata prema nosiocima hibridnih i drugih oblika pretnji.

Upravljački deo sistema odbrane u ulozi najviših upravnih organa planira, organizuje i sprovodi sve poslove odbrane od hibridnih i drugih pretnji, a ujedno kroz interaktivan odnos sa svojim izvršnim organima obezbeđuje i uslove za dalji razvoj upravljačke funkcije, čime neposredno doprinosi i razvoju sposobnosti upravljanja-komandovanja. Usled uticaja raznih regularnih i neregularnih snaga iz strategijskog okruženja, uspostavljeni sistem upravljanja-komandovanja odbranom Republike Srbije organizovano se suprotstavlja hibridnim pretnjama svim raspoloživim snagama i sredstvima kroz angažovanje Vojske Srbije i drugih subjekata odbrane.

U uslovima hibridnih pretnji i eventualne agresije na Republiku Srbiju, u toku priprema i izvođenja svih oblika dejstava i protivdejstava snaga sistema odbrane, oblici neprijateljskog delovanja naročito mogu biti izraženi u sajber prostoru. Osetljivost komandno-informacionih sistema Republike Srbije, znatno bi se povećala u uslovima kombinovanog delovanja spoljnih regularnih i unutrašnjih neregularnih snaga neprijatelja. Ovakvim delovanjem kroz sinhronizaciju agresije i dejstava ekstremističko-terorističkih i pobunjeničkih snaga na određenim kriznim područjima Republike Srbije, povećavaju se i mogućnosti neprijatelja za ostvarivanje postavljenih ciljeva, odnosno dostizanja krajnjeg željenog stanja.

Uvažavajući tendenciju smanjivanja broja lica u upravljačkom delu, usled uticaja savremenih informacionih i tehničko-tehnoloških dostignuća u nauci, subjekti sistema odbrane teže međusobnom povezivanju, odnosno umrežavanju radi brže razmene informacija. U uslovima intenzivnih hibridnih pretnji, usled kombinovanog uticaja raznih regularnih i neregularnih snaga neprijatelja, potrebno je obezbediti međusobno povezivanje postojećih softverskih programa i informacionih sistema (u daljem tekstu: IS) u MO i VS, radi pružanja kvalitetnije podrške upravljačkim strukturama snaga vojne i civilne odbrane.³

Za razliku od ostalih snaga sistema odbrane, MO i VS poseduju određene IS koje mogu samostalno ili u međusobnoj kombinaciji primeniti u toku suprotstavljanja dejstvima regularnih snaga neprijatelja. U takvim uslovima, usled dinamične interakcije sukobljenih strana, ne mogu se ostvariti zadovoljavajući efekti, jer nije obezbeđena integracija postojećih IS snaga vojne odbrane u jedinstveni komandno-informacioni sistem (u daljem tekstu: KIS) snaga sistema odbrane. Takvo stanje KIS, ne omogućava vizuelizaciju bojišta i u realnom vremenu prikaz digitalne slike operativnog okruženja, čime se upravljačkim organima sistema odbrane otežava donošenje pravovremenih odluka.

U narednom periodu, radi efikasnog suprotstavljanja svim oblicima delovanja regularnih i neregularnih snaga neprijatelja, u okviru razvoja sposobnosti upravljanja-komandovanja,

³ Informacioni sistemi (IS) u MO i VS predstavljaju integrisani skup hardverskih komponenti i softverskih rešenja za sakupljanje, snimanje, čuvanje, obradu i prenošenje informacija putem računarskih mreža (npr. RAMKO mreža).

Vojska Srbije treba težišno da razvija sisteme za podršku odlučivanju koji bi ujedno predstavljali i integralni deo jedinstvenog upravljačkog centra na nivou sistema odbrane. Ovakvim pristupom, obezbeđuju se uslovi za realizaciju dodeljenih misija Vojske Srbije, a pre svega kroz razvoj niza potrebnih sposobnosti upravljačkih organa. Shodno nameni, misiji i zadacima Vojske Srbije, težišno se razvijaju sposobnosti za: procenu operativnog okruženja i predviđanje njegovih promena; obezbeđenje neprekidnosti komandovanja; jedinstveno komandovanje združenim snagama; angažovanje privremenih sastava u multinacionalnim operacijama; organizovanje i integraciju IS i KIS u integrisani informacioni sistem snaga odbrane; uspostavljanje i održavanje komunikacija sa snagama civilne odbrane i dr.

U okviru razvoja sposobnosti upravljanja–komandovanja snagama civilne odbrane, za suprotstavljanje savremenim hibridnim pretnjama, državni organi, organi autonomnih pokrajina, organi jedinica lokalne samouprave, privredna društava, druga pravna lica, preduzetnici i građani (u daljem tekstu: druge snage odbrane) treba da izgrađuju sposobnosti za izvršavanje zadataka pripreme za odbranu i odbrane prema unapred pripremljenim scenarijima, odnosno planovima. Radi dostizanja navedenih sposobnosti, posebnu ulogu ima uvođenje adekvatnih IS, odnosno KIS u upravljačke strukture snaga civilne odbrane, koji bi u potpunosti bili kompatibilni sa informacionim sistemima Vojske Srbije.

U traganju za rešenjima koja bi omogućila efikasno upravljanje, odnosno rukovođenje i komandovanje snagama odbrane Republike Srbije u toku suprotstavljanja hibridnim pretnjama, mogu se primeniti već poznati modeli koji su zastupljeni u razvijenijim zemljama, odnosno u njihovim bezbednosnim sistemima. Navedena rešenja ukazuju na potrebu racionalizacije upravljačkih procesa i neophodnost formiranja jedinstvenog nacionalnog centra za upravljanje sistemom odbrane.⁴

Adekvatnim analizama stanja i sposobnosti upravljačkih struktura snaga odbrane, uz komparaciju sa relevantnim informacionim centrima u bezbednosnim sistemima stranih zemalja, obezbedili bi se uslovi za projektovanje sopstvenog komandno-informacionog centra na nivou sistema odbrane. U suštini, u toku projektovanja i izgradnje ovakvog centra mogu se uštedeti i značajni resursi, a pre svega zbog mogućnosti nadogradnje i umrežavanja već postojećih formi KIS snaga vojne i civilne odbrane. Formiranjem nacionalnog centra za upravljanje odbranom Republike Srbije, prevazišli bi se postojeći problemi upravljanja, rukovođenja i komandovanja na svim nivoima i obezbedili uslovi za znatno efikasnije suprotstavljanje savremenim hibridnim i drugim pretnjama.

Pravovremena raspoloživost snaga je element sposobnosti sistema odbrane čijem razvoju je potrebno posvetiti posebnu pažnju, imajući u vidu da se radi o ljudskim i materijalnim potencijalima Republike Srbije koji su ujedno i najvažniji resursi za suprotstavljanje hibridnim i drugim pretnjama. U periodu priprema za suprotstavljanje pretnjama regularnih i neregularnih snaga neprijatelja, izuzetno su važne adekvatne obaveštajne procesne, jer će se u zavisnosti od karakteristika konkretne pretnje kroz izradu planskih dokumenata odbrane težiti obezbeđivanju dovoljnosti snaga i sredstava za odgovarajući odgovor. Takvim planiranjem, obezbeđuje se potrebno vreme za početni odgovor na sve oblike pretnji državnih i nedržavnih subjekata i preko neophodna elastičnost za narastanje snaga u skladu sa potrebama odbrane. Projektovane snage sistema odbrane moraju

⁴ Na primer, jedan od modela koji može poslužiti kao osnova za formiranje nacionalnog centra za upravljanje odbranom Republike Srbije je Nacionalni centar za upravljanje odbranom Ruske federacije.

se organizovati prema nameni i stepenima pripravnosti, a zavisno od stepena ugroženosti Republike Srbije od strane raznih državnih i nedržavnih subjekata, odnosno od strane regularnih i neregularnih snaga neprijatelja.

U odnosu na regularne snaga neprijatelja, planirano brojno stanje sistema odbrane (namenske snage i rezerva), prevashodno treba da efikasno odgovori na oružanu agresiju kao najsloženiji oblik ugrožavanja bezbednosti Republike Srbije. Međutim, imajući u vidu hibridni karakter agresije koja se najčešće primenjuje u kombinaciji sa dejstvima unutrašnjih neregularnih snaga neprijatelja, u planskim dokumentima je potrebno predvideti adekvatnu raspoloživost ljudstva Vojske Srbije i snaga drugih subjekata sistema odbrane.

U procesu planiranja razvoja sistema odbrane, prema raspoloživosti snaga za suprotstavljanje neregularnim snagama neprijatelja treba imati elastičan pristup. Tačnije, u miru treba držati dovoljan broj snaga koje troše manje resurse i obučavati ih za brzo reagovanje, odnosno angažovanje u kriznim situacijama po potrebi. Ovakvim pristupom, obezbeđuje se zahtevani nivo raspoloživosti i ujedno sposobnosti snaga za reagovanje u mirnodopskim uslovima, koje će se sukcesivno osposobljavati i održavati zahtevani nivo sposobnosti rezervnih snaga.

U skladu sa identifikovanim pretnjama u stratejskom okruženju, a radi obezbeđivanja zahtevanog nivoa raspoloživosti i sinhronizacije angažovanja snaga, potrebno je da se u dugoročnim dokumentima planiranja razvoja sistema odbrane izvrši projekcija brojnog stanja ljudskih i materijalnih resursa i predvidi dinamika razvoja i upotrebe snaga prema unapred razrađenim scenarijima. U daljem procesu, u okviru srednjoročnih planova razvoja sistema odbrane, u delu sprovođenja i operacionalizacije planova, potrebno je izvršiti konkretizaciju angažovanja snaga i sredstava, precizirati načine združivanja, odnosno objedinjavanja snaga Vojske Srbije i drugih subjekata odbrane, kao i regulisati ostala značajna pitanja radi stvaranja uslova za efikasno kratkoročno planiranje. Predviđeni oblik združivanja (objedinjavanja), kroz formiranje adekvatnih struktura snaga treba prevashodno da odgovori na sve poznate hibridne i druge pretnje, ali i da predvidi mehanizme formiranja strukture snaga sistema odbrane u slučaju pojave eventualno novih formi postojećih ili nepoznatih izvora izazova, rizika i pretnji bezbednosti Republike Srbije.

U okviru pravovremene raspoloživosti snaga drugih subjekata sistema odbrane, za suprotstavljanje savremenim hibridnim pretnjama, treba težiti potpunom uspostavljanju koncepta civilne odbrane. U tom cilju, sveobuhvatnim i sukcesivnim planiranjem na svim nivoima upravljanja (rukovođenja i komandovanja), potrebno je omogućiti određeni stepen uvezanosti između dokumenata dugoročnog planiranja razvoja sistema odbrane i Plana odbrane Republike Srbije, čime bi se obezbedila pravovremena raspoloživost snaga i stvorili uslovi za doslednu implementaciju srednjoročnih i kratkoročnih planova.

Imajući u vidu širok dijapazon hibridnih pretnji, planskim dokumentima sistema odbrane neophodno je obezbediti adekvatnu strukturu vojnih i drugih snaga sistema odbrane. Radi povećanja raspoloživosti snaga za sveobuhvatno suprotstavljanje hibridnim pretnjama, posebnu pažnju treba posvetiti i obuci, počevši od osposobljavanja samih građana, preko obuke lica za civilnu odbranu, zaključno do obučavanja rezervnog sastava Vojske Srbije.

Razmeštaj i mobilnost snaga predstavlja element sposobnosti sistema odbrane kojim se obezbeđuje zahtevani nivo pokretljivosti snaga i sredstava u različitim vremenskim i prostornim uslovima. Ovaj element može biti od suštinskog uticaja za odbranu Republike Srbije od najopasnijih hibridnih pretnji, a pre svega od agresije, jer obezbeđuje da se pravilnim stratejskim i operativnim razvojem stvore uslovi za brzo neutralisanje nosilaca pretnji.

U uslovima neprekidnog uticaja hibridnih pretnji, sposobnost razmeštaja i mobilnosti snaga sistema odbrane određena je mogućnostima prevoženja snaga vojne i civilne odbrane na prostor upotrebe kapacitetima transportnih sredstava, kao i manevarskim mogućnostima na geoprostoru izvršavanja zadataka. U odnosu na neregularne sastave, sposobnost razmeštaja i mobilnosti snaga sistema odbrane znatno je osetljivija na dejstvo regularnih snaga neprijatelja.

Zavisno od vrste hibridnih pretnji, u procesu planiranja upotrebe borbenih i neborbenih transportnih sredstava, potrebno je uvažiti specifičnosti i različite mogućnosti u pogledu mobilnosti snaga vojne i civilne odbrane. Ovo pitanje, naročito je osetljivo prilikom objedinjavanja navedenih snaga, što od planera zahteva dobro poznavanje taktičko-tehničkih karakteristika transportnih sredstava i taktike upotrebe formiranih sastava.

U mirnodopskim uslovima, u okviru razvoja sposobnosti razmeštaja i mobilnosti snaga vojne odbrane, a radi suprotstavljanja svim oblicima potencijalnih hibridnih i drugih pretnji izazvanih dejstvom regularnih i neregularnih snaga neprijatelja, Vojska Srbije treba da izgrađuje adekvatne kapacitete i održava visok nivo osposobljenosti, odnosno efikasnosti snaga i sredstava. Efikasnost razmeštanja i nivo mobilnosti snaga Vojske Srbije težišno će se ostvariti kroz: koordinaciju i kontrolu kretanja; regulisanje i kontrolu saobraćaja; održavanje prohodnosti komunikacija; prevoženje ljudstva i opreme snaga za reagovanje i glavnih odbrambenih snaga sopstvenim transportnim kapacitetima, a snaga ojačanja sredstvima iz popisa; premeštanje snaga i sredstava; savlađivanje prepreka; pripremu i korišćenje infrastrukture teritorije i dr. Navedene aktivnosti i iskazana opredeljenja za povećanjem efikasnosti Vojske Srbije, ukazuju na potrebu razvoja brzopokretnih i modularnih snaga sistema odbrane koje će u različitim uslovima hibridnih pretnji bezbednosti Republike Srbije biti sposobne da vode borbu sa snagama neprijatelja.

U okviru razmeštaja i mobilnosti snaga civilne odbrane, za suprotstavljanje hibridnim pretnjama, druge snage odbrane treba da poseduju sposobnosti za izvršavanje zadataka u skladu sa nivoom osposobljenosti ljudstva i kapacitetima sopstvenih transportnih sredstava. U toku suprotstavljanja raznim formama hibridnih pretnji, mobilnost snaga civilne odbrane može da varira, jer se na izvršenju određenih ili dela zadataka njeni transportni kapaciteti objedinjavaju sa kapacitetima Vojske Srbije. Radi povećanja stepena mobilnosti drugih snaga odbrane, a u toku uspostavljanja koncepta civilne odbrane Republike Srbije posebnu pažnju treba obratiti na: sinhronizaciju kretanja i kontrolu svih vrsta saobraćaja; izgradnju namenskih komunikacija i održavanje prohodnosti puteva; jačanje domaće autoindustrije i mogućnosti transportnih preduzeća; razvoj građevinskih preduzeća i sposobnosti za savlađivanje prirodnih i veštačkih prepreka; pripremu urbanističkih planova i korišćenje infrastrukture teritorije i dr.

U narednom periodu, razvojem civilne odbrane neposredno će se doprineti jačanju međusobnih veza Vojske Srbije i drugih snaga odbrane, a time i sveukupnog sistema odbrane. Takvo okruženje obezbediće uspostavljanje efikasnije koordinacije između ključnih subjekata Vojske Srbije i drugih snaga odbrane, što će se pozitivno odraziti na razvoj sposobnosti razmeštaja i mobilnosti snaga i povećanje stepena kohezije sveukupnih ljudskih i materijalnih potencijala Republike Srbije.

Iskorišćenje informacionog prostora je element sposobnosti sistema odbrane koji ima specifičan značaj u suprotstavljanju hibridnim pretnjama bezbednosti Republike Srbije. Specifičnost elementa, ogleda se u posedovanju niza sposobnosti obaveštajno-bezbed-

nosnih struktura sistema odbrane da blagovremeno upravljaju informacijama o hibridnim i drugim pretnjama. Pored posedovanja savremenih informacionih tehnologija i vrhunski osposobljenih pripadnika obaveštajno-bezbednosnih službi, od posebnog značaja je i obučavanje građana i drugih snaga odbrane, a radi njihovog uvezivanja u jedinstveni obaveštajno-bezbednosni sistem Republike Srbije.

Stepen iskorišćenja informacionog prostora meri se brzinom i kvalitetom informacija koje obaveštajno-bezbednosni organi dostavljaju donosiocima odluka, a radi sprečavanja svih oblika iznenađenja od strane nosilaca hibridnih pretnji. Time, blagovremene i tačne informacije omogućavaju rano upozorenje na pretnje, blagovremene pripreme za odbranu, te preduzimanje preventivnih mera za umanjeње posledica po Republiku Srbiju. U tom smislu, neophodno je uspostaviti mehanizme za uspešno suprotstavljanje hibridnim pretnjama kroz razvijanje sposobnosti snaga sistema odbrane za pravovremeno prikupljanje i distribuciju obaveštajnih informacija u približno realnom vremenu, a u cilju uspostavljanja jedinstvene operativne slike bojišta i stvaranja uslova za trenutnu razmenu informacija.

Hibridne pretnje obuhvataju širok dijapazon neprijateljskih aktivnosti, od dejstava u sajber prostoru, preko informacionih operacija, političkih i ekonomskih pritisaka, do oružanih napada. Pouzdan odgovor na hibridne pretnje ne može se zasnivati isključivo na upotrebi vojnih i drugih bezbednosnih snaga, jer ciljevi neprijateljskog napada mogu da budu usmereni ka bilo kom delu društva. U tom smislu, odbrana od hibridne pretnje treba da bude zasnovana na zajedničkom delovanju svih društvenih subjekata, uključujući i predstavnike civilnog društva i privatnog sektora.

Posmatrano iz ugla (ne)oružanog ugrožavanja bezbednosti zemlje, a u odnosu na ostale elemente sposobnosti sistema odbrane, sposobnost iskorišćenja informacionog prostora ima dominantnu ulogu u zaštiti i razvoju sistema odbrane, u uslovima neprekidnog uticaja savremenih hibridnih i sajber pretnji. Takvu činjenicu, presudno je opredelio uticaj informacionog i tehnološkog činioca strategijskog okruženja Republike Srbije, koji se sa različitim stepenom uspešnosti reflektuje na snage vojne i civilne odbrane.

U okviru iskorišćenja informacionog prostora snaga vojne odbrane za suprotstavljanje savremenim hibridnim i drugim pretnjama, Vojska Srbije treba da poseduje sposobnosti za: prikupljanje i obradu obaveštajnih podataka; dostavljanje obaveštajnih informacija; uspostavljanje i distribuiranje jedinstvene operativne slike bojišta; uspostavljanje jedinstvene slike o situaciji u vazдушnom prostoru; prenos i razmenu podataka multimedijalnog sadržaja u približno realnom vremenu; neprekidno funkcionisanje telekomunikaciono-informacionog sistema i dr.

U okviru iskorišćenja informacionog prostora snaga civilne odbrane, za suprotstavljanje savremenim hibridnim pretnjama druge snage odbrane treba da razvijaju sposobnosti koje su kompatibilne sa sposobnostima Vojske Srbije, odnosno sposobnosti koje su kompatibilne sa civilno-vojnim okruženjem Republike Srbije.

U uslovima postojanja savremenih hibridnih pretnji, sposobnost iskorišćenja informacionog prostora minimizira učinke podele snaga sistema odbrane na vojnu i civilnu odbranu. Takvo stanovište, opravdava se činjenicom da se radi o jedinstvenom informacionom prostoru i da treba razvijati objedinjene informacione sposobnosti svih snaga.

Nužnost zajedničkog iskorišćavanja informacionog prostora nametnula je potrebu objedinjavanja komandnih struktura snaga vojne i civilne odbrane. Navedene činjenice, u uslovima savremenih hibridnih pretnji, ukazuju na jake kohezivne odnose između spo-

sobnosti upravljanja-komandovanja i sposobnosti iskorišćenja informacionog prostora snaga sistema odbrane, što dodatno potvrđuje neophodnost formiranja jedinstvenog nacionalnog centra za upravljanje odbranom Republike Srbije.

Delotvorna i efikasna upotreba snaga jeste element sposobnosti sistema odbrane koji izražava mogućnosti snaga odbrane da izvođenjem dejstava i protivdejstava proizvode operativne efekte radi pravovremenog i adekvatnog odgovora na ugrožavanje bezbednosti Republike Srbije. S obzirom na karakteristike hibridnih pretnji i specifičnost regularnih i neregularnih snaga potencijalnih neprijatelja, ovaj element treba da bude usmeren ka održavanju postojećeg i razvoju novog spektra sposobnosti. U pogledu razvoja novog spektra sposobnosti, snage sistema odbrane treba neprekidno da teže modernizaciji naoružanja i vojne opreme, odnosno opremanju savremenim tehničkim sredstvima, gde bi uz učenje i primenu najnovijih metoda obezbedili osnove za uspešno suprotstavljanje hibridnim pretnjama.

Za razliku od ostalih elemenata, sposobnost delotvorne i efikasne upotrebe snaga sistema odbrane ima izuzetno aktivno dejstvo prema pretnjama bezbednosti zemlje. Ovaj element treba da dominantno odgovori na hibridne uticaje iz strategijskog okruženja radi zaštite odbrambenih interesa Republike Srbije. Zbog neophodnosti izvođenja aktivnih dejstava i protivdejstava u domenu odbrane zemlje od hibridnih pretnji, od izuzetnog značaja je razvijanje sposobnosti za delotvorno i efikasno suprotstavljanje regularnim i neregularnim snagama potencijalnih neprijatelja, a posebno u toku oružanog ugrožavanja spolja putem agresije i njegove eventualne kombinacije sa unutrašnjim ekstremističko-terrorističkim i pobunjeničkim dejstvima.

Rukovodeći se kriterijumom učinka, dosadašnje procene su ukazivale da će veću delotvornost, odnosno efekte po hibridne pretnje ostvariti snage vojne, u odnosu na snage civilne odbrane. Međutim, u poslednjih desetak godina, značajna tehničko-tehnološka dostignuća u nauci i razvoj informacionih sistema, u velikoj meri su promenili vojnu misao i uveli je u nove forme shvatanja sukoba. Ovakvi uslovi, postepeno menjaju fizionomiju ratovanja i sve više povećavaju učešće civilnih struktura, ne samo na bojnopolju, već i u procesu donošenja odluka od interesa za celokupan sistem odbrane.

Postojeći trendovi ukazuju, da će u budućnosti, radi uspešnog suprotstavljanja hibridnim pretnjama Republici Srbiji, a u pogledu ispoljavanja delotvornosti i efekata po neprijatelja, snage civilne odbrane neprekidno nastojati da uzmu primat snagama vojne odbrane, odnosno Vojski Srbije. Time se obezbeđuje prioritarna primena meke moći i ujedno izbegava upotreba sile, jer se ostvaruje ravnoteža snaga u odnosu na stepen ispoljene pretnje. Međutim, upotrebu tvrde moći u potencijalnom konfliktu ne treba isključiti, jer će u slučaju neuspeha primene meke moći ona biti osnovno sredstvo prinude, odnosno ostvarenja postavljenih političkih, ekonomskih, vojnih i drugih ciljeva Republike Srbije. U navedenim uslovima, samostalno ili objedinjeno angažovanje snaga vojne i civilne odbrane i stepen njihove delotvornosti i efikasnosti zavisice direktno od ispoljene vrste savremenih hibridnih, sajber i dugih vidova pretnji.

U okviru delotvorne i efikasne upotrebe snaga vojne odbrane za suprotstavljanje hibridnim pretnjama, sposobnosti Vojske Srbije izražavaju se mogućnošću jedinica rodova da izvode dejstva i protivdejstva, odnosno mogućnostima jedinica službi za obezbeđenje (ne)borbenih dejstava. Ovakav pristup obezbeđuje uslove za razvoj širokog spektra sposobnosti Vojske Srbije, a težišno za suprotstavljanje regularnim snagama neprijatelja, odnosno njihovom kombinovanom dejstvu sa unutrašnjim neregularnim snagama. U na-

rednom periodu Vojska Srbije treba težišno da razvija i poseduje sposobnosti za: kretanje i manevar vlastitih snaga; kontrolu teritorije; protivteroristička i protivdiverzantska dejstva; brze prodore u dubinu odbrane snaga neprijatelja; efikasnu protivvazduhoplovnu odbranu; razbijanje i uništavanje komandi i jedinica neprijatelja; usporavanje i kanalisiranje kretanja i manevra snaga neprijatelja zaprečavanjem objekata, rejonu i pravaca; elektronska dejstva na operativnoj dubini neprijateljskih snaga; dejstva u informacionom (sajber) prostoru radi ostvarivanja uticaja na informacije i informatičke tokove; izvršavanje zajedničkih zadataka sa snagama za zaštitu i spasavanje i dr.

U okviru delotvorne i efikasne upotrebe snaga civilne odbrane, za suprotstavljanje hibridnim pretnjama, druge snage odbrane treba da razvijaju sposobnosti civilnog sektora da izvode dejstva i protivdejstva u civilno-vojnom okruženju Republike Srbije, sa težištem na animiranju subjekata civilne odbrane u pripremi i izvođenju neborbenih dejstava.

Imajući u vidu trenutno strategijsko okruženje Republike Srbije, posebna pažnja treba da bude posvećena razvoju sposobnosti snaga za brzo neutralisanje esktrmističko-terorističkih i pobunjeničkih grupa. Za takve zadatke, dominantna je uloga specijalnih vojnih (policijskih) snaga, gde treba zadržati dosadašnji trend u prioritonom opremanju savremenim naoružanjem i opremom.

S obzirom na specifičnosti hibridnih pretnji, radi uspešne odbrane Republike Srbije potrebno je zajedničko delovanje svih subjekata sistema odbrane. U suštini, razvoj u okviru delotvorne i efikasne upotrebe snaga treba da omogući odvracanje neprijatelja od namere za ugrožavanjem bezbednosti zemlje.

Neprijatelj će protiv Republike Srbije upotrebljavati sve elemente moći, od političke i ekonomske, pa do vojne. U vezi sa tim, od velike važnosti je posedovanje odgovarajućeg sistema za rano upozorenje koji će biti sposoban za pravovremeno prepoznavanje pretnji. Rano otkrivanje pretnje bez eksplicitnih manifestnih oblika treba da omogući pravovremenu pripremu odgovora na pretnju, odnosno umanjenje posledica njenog ispoljavanja. Formiranjem nacionalnog centra za upravljanje odbranom, izvršilo bi se objedinjavanje i umrežavanje postojećih i uključivanje novoformiranih sistema koji realizuju funkcije odbrane zemlje.

Otpornost i zaštita snaga je element sposobnosti sistema odbrane koji se realizuje kroz primenu organizacionih, fizičkih i tehničkih mera radi očuvanja ljudskih i materijalnih resursa sistema odbrane. U uslovima savremenih hibridnih pretnji, razvoj ovog elementa sposobnosti prvenstveno je uslovljen biološkim i tehnološkim faktorom, odnosno stanjem ljudskih i materijalnih potencijala Republike Srbije, a prevashodno stanjem eksploatacionih resursa ključnih sredstava i opreme sistema odbrane.

Iskustveno je poznato da su posledice delovanja regularnih snaga neprijatelja na sistem odbrane znatno izraženije u odnosu na delovanje neregularnih snaga (Stojković & Saković, 2018). Time ne treba zanemariti negativne efekte koje bi izazvale unutrašnje neregularne snage, a pre svega terorističke i pobunjeničke grupe u uslovima eventualne agresije na Republiku Srbiju.

Širok spektar hibridnih pretnji uključuje masovna dejstva u informacionom (sajber) prostoru, što nameće potrebu intenziviranja razvoja jedinica Vojske Srbije i drugih subjekata u domenu sajber odbrane. Zaštita kritične telekomunikacione infrastrukture je od posebne važnosti, imajući u vidu njenu osetljivost i značaj za funkcionisanje Republike Srbije. Uloga medija je izuzetno važna i potrebno je stvoriti uslove za njihov pozitivan doprinos odbrani zemlje. Takođe, u okviru koncepta civilne odbrane treba intenzivirati osposo-

bljavanje građana uz preduzimanje mera za sprečavanje širenja dezinformacija i zloupotrebu društvenih mreža, kako bi se sprečio njihov uticaj na stanovništvo, ali i donosiocce odluka (Saković & Terzić, 2018).

U sklopu primene bezbednosnih mera, potrebno je razvijati sposobnosti za zaštitu od neprijateljske obaveštajne delatnosti, terorizma i organizovanog kriminala, kao i sposobnosti za zaštitu objekata od posebnog značaja od dejstva iz vazdušnog prostora. Pored razvoja sposobnosti za suprotstavljanje obaveštajnim aktivnostima neprijatelja, a s obzirom na iskustva iz minulih sukoba i načine dejstava u tekućim lokalnim i regionalnim ratovima, pažnju treba usmeriti i na razvoj sposobnosti za zaštitu od daljinski pilotiranih letelica i daljinski kontrolisanih eksplozivnih naprava (Weekly, 2018).⁵

Sistem odbrane je izuzetno osetljiv na hibridne pretnje, čime se sposobnost otpornosti i zaštite snaga stavlja u prvi plan pri projektovanju svih vrsta operacija. Ovakav stav opredelilo je trenutno stanje zaštitne opreme snaga vojne i civilne odbrane. U domenu snaga civilne odbrane, prisutan je problem nedostatka zaštitnih sredstava, a u pogledu snaga vojne odbrane indikativna je tehnološka zastarelost postojeće zaštitne opreme. Navedeni problemi, mogu se trenutno prevazići dobrim operativnim planiranjem i preduzimanjem niza organizacionih, fizičkih i tehničkih mera radi očuvanja snaga i sredstava, ali dugoročno ovim pitanjima treba pridati veliki značaj kroz prioritarno opremanje savremenim zaštitnim sredstvima.

U uslovima intenzivnih dejstava regularnih i neregularnih snaga neprijatelja, sprovođenje zaštitnih mera snaga sistema odbrane znatno je otežano jer su neprekidno prisutni razni oblici neizvesnosti i rizika. Takvu situaciju dodatno usložava niz pretpostavki i ograničenja sa kojima se susreću snage vojne i civilne odbrane. Navedeni problemi, mogu se prevazići sa različitim stepenom uspešnosti kroz uvođenje procesa upravljanja rizikom na svim nivoima rukovođenja i komandovanja Vojskom Srbije, a time i u upravljačkim strukturama ostalih snaga sistema odbrane.

U sistemu odbrane, prema kriterijumu nivoa zaštite od uticaja savremenih hibridnih pretnji i dalje je izraženija osetljivost snaga civilne u odnosu na snage vojne odbrane. Radi sveukupnog poboljšanja stepena otpornosti i zaštite snaga sistema odbrane, u narednom periodu potrebno je izraziti težište na preduzimanju niza mera radi potpunog uspostavljanja koncepta civilne odbrane.

U okviru otpornosti i zaštite snaga vojne odbrane za suprotstavljanje hibridnim i drugim pretnjama, Vojska Srbije treba da razvija sposobnosti za: planiranje, organizaciju i realizaciju opštebezbednosnih mera; zaštitu od neprijateljske obaveštajne delatnosti, terorizma i organizovanog kriminala; zaštitu objekata od posebnog značaja od dejstva iz vazdušnog prostora; zaštitu od daljinski pilotiranih letelica i kontrolisanih eksplozivnih naprava; utvrđivanje; identifikaciju sopstvenih snaga u sukobu i sprečavanje vatreneog dejstva po vlastitim snagama; otkrivanje i uklanjanje minsko-eksplozivnih prepreka i naprava; obezbeđenje komandnih mesta, telekomunikaciono-informatičkih centara i čvorišta, dokumenata i naoružanja; sprovođenje mera obezbeđenja od nuklearnih i hemijsko-bioloških udesa i dr.

⁵ Na primer, napad modifikovanom naoružanom bespilotnom letelicom na ruske snage u bazi u Siriji koji je izvršen 5. januara 2018. godine (Jane's Defence Weekly, Russians reveal details of UAV swarm attacks on Syrian bases, 17. januar 2018, strana 18).

U okviru otpornosti i zaštite snaga civilne odbrane, za suprotstavljanje hibridnim pretnjama, druge snage odbrane treba da razvijaju sposobnosti građana i organizovanih grupa za učešće u pripremi i izvođenju neborbenih dejstava, a pre svega kroz civilnu zaštitu i primenu koncepta civilne odbrane. U daljem, u sklopu proklamovane vojne neutralnosti, pored održavanja i neprekidnog unapređenja vojne odbrane i efikasnog uspostavljanja civilne odbrane, razvoj sistema odbrane treba zasnivati i na primeni koncepta totalne odbrane.

Održivost snaga predstavlja element sposobnosti sistema odbrane koji je određen stepenom logističke i operativne autonomnosti snaga sistema odbrane. U suštini, ovaj element je u funkciji ostalih elemenata sposobnosti sistema odbrane, jer težišno obezbeđuje resurse za njihovo funkcionisanje. Pored stvaranja uslova za neometano funkcionisanje Vojske Srbije i drugih ključnih subjekata sistema obrane, u sklopu ovog elementa neophodno je obezbediti i dovoljan nivo materijalnih rezervi potrebnih za snabdevanje stanovništva.

Održivost snaga određena je stepenom logističke i (ne)borbene autonomnosti snaga sistema odbrane. Zavisno od vrste hibridnih pretnji, sposobnost održivosti snaga se prožima kroz ostale elemente sposobnosti sistema odbrane sa različitim stepenom zastupljenosti. Ona omogućava realizaciju funkcija ostalih sposobnosti sistema odbrane i prema njima se uglavnom odnosi sa stanovišta logističke podrške.

Održivost snaga sistema odbrane neposredno zavisi od ekonomskih mogućnosti Republike Srbije, nezavisno od toga da li je u pitanju civilna ili vojna odbrana. Obe komponente sposobnost održivosti snaga posmatraju kroz jedinstvo ljudskog i materijalno-tehničkog faktora, ali je analiziraju po funkcijama logistike.

U okviru održivosti snaga vojne odbrane za suprotstavljanje hibridnim i drugim pretnjama, Vojska Srbije treba da razvija sposobnosti za: upravljanje rezervama na svim nivoima ešeloniranja; raseljavanje rezervi i osnovnih sredstava radi umanjenja posledica dejstava sa distance i iz vazdušnog prostora; autonomiju komandi i jedinica; održavanje naoružanja i vojne opreme; snabdevanje snaga hranom, vodom, ubojnim sredstvima i energentima u zoni operacije; sanitetsko zbrinjavanje i evakuaciju; zaštitu resursa i dr.

U okviru održivosti snaga civilne odbrane za suprotstavljanje hibridnim pretnjama, druge snage odbrane treba da razvijaju sposobnosti i svest građana za učešće u pripremi i izvođenju neborbenih dejstava, a pre svega kroz obezbeđivanje sredstava logističke podrške sa teritorije i stavljanje sopstvenih kapaciteta u funkciju civilne zaštite i primene koncepta civilne odbrane.

U uslovima savremenih hibridnih pretnji, težišno treba razvijati sposobnosti za brzo raseljavanje rezervi i kritičnih pokretnih sredstava od posebnog je značaja za odbranu Republike Srbije, kao i unapređenje sistema sanitetskog zbrinjavanja i evakuacije. U krajnjem, radi efikasnog suprotstavljanja svim oblicima hibridnih pretnji Republici Srbiji treba izgrađivati elastičnu privredu sposobnu da podrži snage odbrane u zaštiti nacionalnih i odbrambenih interesa.

Razvoj sposobnosti održivosti snaga težišno je usmeren ka izgradnji kapaciteta za suprotstavljanje regularnim snagama neprijatelja, imajući u vidu obim i intenzitet potencijalnih hibridnih pretnji. U navedenim okolnostima, pripreme za suprotstavljanje oružanoj agresiji na Republiku Srbiju predstavljaju ključ uspeha snaga sistema odbrane u svim potencijalnim sukobima, pri čemu ne treba zapostaviti i potrebu sprovođenja posebnih priprema za specifične oblike dejstava (protivteroristička, protivdiverzantska, protivpobunjenička i dr.). Pripreme moraju imati legitimitet i obavezu svakog subjekta sistema odbrane počevši od građanina kao pojedinca, preko privrednih društava i pravnih lica, pa sve do najviših upravljačkih organa zemlje.

U uslovima delovanja hibridnih pretnji, elementi sposobnosti analizirani su pojedinačno u odnosu na sistem odbrane, radi sagledavanja njihovog uticaja na ukupne sposobnosti sistema. U nastojanju da dostigne željeno krajnje stanje i realizuje postavljene ciljeve, sistem odbrane se organizovano suprotstavlja svim vidovima hibridnih pretnji angažujući raspoložive sposobnosti i kapacitete Republike Srbije.

Zaključak

U međusobnoj interakciji, hibridne pretnje ostvaruju i određene pozitivne efekte po sistem odbrane jer ga primoravaju da se razvija i prilagođava promenama strategijskog okruženja. Zavisno od intenziteta uticaja i vrste hibridnih pretnji, menja se i veličina doprinosa razvoju sistema odbrane.

U svojstvu organa državne uprave iz delokruga svojih nadležnosti, a u skladu sa Planom odbrane Republike Srbije resorna ministarstva težišno izvršavaju planske poslove i zadatke izgrađivanjem sposobnosti i kapaciteta za izradu i stavljanje u funkciju sopstvenih planova odbrane i sprovođenje priprema za rad u ratnom i vanrednom stanju.

Bez obzira na značaj, mesto i ulogu ostalih organa državne uprave, Ministarstvo odbrane Republike Srbije će i dalje imati ključnu ulogu u razvoju elemenata sposobnosti sistema odbrane za suprotstavljanje hibridnim pretnjama. Imajući u vidu karakter savremenih hibridnih pretnji i svrhu primene koncepta totalne odbrane, a u odnosu na tradicionalnu vojnu odbranu, sve veću ulogu zauzimaće civilna odbrana.

Uvažavajući trenutno stanje i ekonomske mogućnosti Republike Srbije, razvoj sposobnosti težišno će biti usmeren ka održavanju minimuma širokog spektra sposobnosti sistema odbrane, uz razvoj prioriternih sposobnosti Vojske Srbije, prevashodno nabavkom savremenog naoružanja i vojne opreme, kao i modernizacijom i remontom perspektivnog naoružanja i vojne opreme.

Međunarodna saradnja može da ostvari pozitivan doprinos odbrani od hibridnih pretnji. Obezbeđivanjem direktne političke, ekonomske i vojne podrške, stvaraju se uslovi za kompenzaciju nedostajućih sposobnosti. Zato je važno razvijati prijateljske (partnerske) odnose sa drugim državama i međunarodnim organizacijama.

U sklopu proklamovane vojne neutralnosti i razrađenog koncepta totalne odbrane, treba obezbediti uslove za neprekidno praćenje i identifikaciju hibridnih pretnji, radi adekvatnog suprotstavljanja i prilagođavanja razvoja svih elemenata sposobnosti sistema odbrane novim okolnostima. U takvim uslovima, sistem odbrane se postepeno razvija i transformiše iz postojećeg u novo projektovano stanje, koje bi predstavljalo balans između potreba i mogućnosti Republike Srbije.

Literatura

[1] Cederberg, A., & Eronen, P. (2015). *How can Societies be Defended against Hybrid Threats?* Geneva: Geneva Centre for Security Policy.

[2] European Commission. (2016). *Joint Framework on countering hybrid threats a European Union response*. Brussels: Brussels Centre for Security Policy.

[3] Lasconjarias, G., & Larsen, J. A. (2015). *NATO's Response to Hybrid Threats*. Rome: NATO Defense College.

[4] Stojkovic, D., & Glisic, M. (2018). *Serbia's Military Neutrality: Is It Economically Beneficial?* Defence and Peace Economics.

[5] Stojkovic, D., & Radovic, B. (2017). *Strategic Environment Influence on Development of Defense of the Republic of Serbia*. Beograd: Vojno delo number 4, Interdisciplinary Scientific Theoretical Journal.

[6] Weekly, J. D. (2018, January). Russians reveal details of UAV swarm attacks on Syrian bases. стр. 18.

[7] Владимиров, А. (2015). *Гибридные войны в Общей теории войны*. Москва: Военный университет МО РФ .

[8] Глишић, М. (2011). *Нови стратешки концепт НАТО—активно ангажовање и модерна одбрана*. Београд: ВИЗ, Војно дело, јесен/2011.

[9] Саковић, Р., & Терзић, М. (2018). *Употреба друштвених мрежа у хибридном ратовању*. Београд: ВИЗ, Војно дело бр. 8.

[10] Стојковић, Д. (2017). *Хибридне претње безбедности Републике Србије*. Београд: ВИЗ, Војно дело број 6.

[11] Стојковић, Д., & Радовић, Б. (2016). *Утицај стратегијског окружења на развој система одбране Републике Србије*. Београд: Научни скуп „Србија и стратегијска раскршћа“.

[12] Стојковић, Д., & Саковић, Р. (2018). *Утицај савремених хибридних претњи на развој система одбране Републике Србије*. Београд: Институт за стратегијска истраживања Министарство одбране.